

Załącznik nr 9

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OBIEKT	Brama parkowa przy Mauzoleum Hochbergów
LOKALIZACJA	działka nr 41, obręb Książ nr 51, jedn. ewid. nr 9 miasto Wałbrzych
INWESTOR	Zamek Książ w Wałbrzychu Sp z o.o. ul. Piastów Śląskich 1, 58-306 Wałbrzych
AUTORZY OPRACOWANIA	mgr Andrzej Król Ewa Głodek

Obiekt konserwowany: Brama parkowa dwuskrzydłowa, żelazna - kuta, rzeźby, filary, wazy oraz postumenty - piaskowiec, zlokalizowana we wschodniej części parku zamku Książ w pobliżu Mauzoleum Hochbergów - dawnego pawilonu letniego, datowana ok. 1740 r, projektant F.A. Hammerschmidt.

ANALIZA ARCHITEKTONICZNA I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Ozdobna brama wjazdowa flankowana dwoma ośmiobocznymi filarami, zwieńczonymi gzymsami i dekoracją rzeźbiarską przedstawiającą wazy wypełnione kwiatami i owocami podtrzymywanymi przez putta siedzące na wolutach z liśćmi akantu wraz z rzeźbami Hybrid-poł kobiety, pół lwa. Filary ceglane z okładziną w formie bonii z piaskowca. Przed filarami wygięty łukowo murek- palisada z ozdobną kratownicą w narożu, zakończony postumentem rzeźby z pół kobietą, pół lwem-hybrydą oparta na leżącej podwójnej esownicy w dłoniach trzyma bukiet kwiatów. We włosach wysoko upięty podwójny gruby warkocz spływający na plecy i dekolt. Na plecach narzuta z ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywem roślinnym na biodrach lambrekin z chwostami. Od bioder pół lew z łapami i lwim ogonem wywiniętym na plecy. Między ośmiobocznymi filarami kuta brama ażurowa, prostokątna, dwu-skrzydłowa z ramą , zamknięta łamanym łukiem z brakującym zwieńczeniem, które uszkodzone w częściach po wichurach złożono w pomieszczeniach gospodarczych. Brama jest osadzona na trzech parach zawiasów ujęta ramą z płaskiej listwy. Wokół brzegów skrzydeł bramy i nad łukiem wydzielona listwą bordiura z ornamentem wstęgowo-cęgowym, wzdłuż boków elementami sercowatymi w układzie kandelabrowym. Nad nim w łuku pełna listwa zdobiona klimationem. Skrzydła bramy wypełnione ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywem roślinny, podzielone są na dwie główne poziome kwatery: w górnej pręty pionowe z ornamentem geometrycznym i kampanulami w szczycie , pośrodku przepleciona ornamentami cęgowymi z suchymi liśćmi akantu i esownicami. W dolnej kwaterze duży ornament wstęgowo-cęgowy z motywem kwiatowym i liściastym. Wokół kwater pasy z ornamentem wstęgowo-cęgowym z rozetkami. Kraty boczne wygięte łukowo , wykonane z pionowych prętów zakończonych podwójnymi wolutami z suchym liściem akantu, nad nimi bogaty motyw dekoracyjny złożony z esownic, kwiatów, liści akantów oraz kampanuli. Kraty wykonane są z prętów o przekroju kwadratowym, prostokątnym oraz wstęgi i płaskiej listwy o zróżnicowanej grubości.

STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Elementy kamienne piaskowcowe

Stan zachowania poszczególnych elementów jest zły lub bardzo zły i wymaga pilnego podjęcia prac konserwatorskich. Powierzchnia detali architektonicznych piaskowca zwłaszcza w części północnej murków, cokołów i filarów jest mocno porośnięta i zaatakowana biologicznie, występują kolonie glonów i porostów, ich występowanie sprzyja powierzchniowej korozji piaskowca wskutek działania mechanicznego, a także chemicznego substancji przez nie wydzielanych, rozwojowi ich sprzyja osłonięcie miejsca ekspozycji bramy przez rosnące przy niej drzewa, powodują one większe zacienienia i wpływają na podniesienie wilgotności wokół nich. Na detalu architektonicznym liczne wypłukania, osłabienia i spękania piaskowca, mechaniczne uszkodzenia oraz liczne wykruszenia spoin. Powierzchnia piaskowca mocno zabrudzona i pokryta zwłaszcza na północno-wschodnim murku, gzymsach oraz na wazonach czarnymi nawarstwieniami tworzącymi miejscami szczelną powłokę, która mocno osłabia piaskowiec powodując liczne jego osypywanie. Miejscowo występują wykruszenia piaskowca, spękania, drobne i większe ubytki zwłaszcza na dolnych partiach filarów, murków, na boniach, wazonach i rzeźbach. Na jednym z filarów duże ubytki rzeźb; brak tułowia putta z głową (odzyskane po kradzieży i złożone w magazynie zamku) oraz prawej stopy, na drugim brak lewej stopy, również występują ubytki rzeźb pół kobiety- pół lwa zwłaszcza na twarzy i dłoniach.

W ramach konserwacji przeprowadzi się szereg zabiegów mających na celu wzmocnienie strukturalne piaskowca, podstawowym zabiegiem będzie oczyszczenie elementów architektonicznych z wszelkiego rodzaju szkodliwych nawarstwień, pozostałości, nalotów glonów i porostów przy zastosowaniu metod mechanicznych, fizycznych i chemicznych. Wykona się iniekcje spękań i licznych szczelin żywicą epoksydową. Następnie wykona się uzupełnienia ubytków i fug wraz ze scaleniem kolorystycznym oraz hydrofobizacją, która zabezpieczy przed czynnikami atmosferycznymi. Całość prac zostanie udokumentowana opisowo i fotograficznie.

Elementy metalowe bramy

Stan zachowania żelaznej kutej bramy jest zły, a miejscami bardzo zły i wymaga pilnego podjęcia prac konserwatorskich. Całość uległa głębokiej korozji, wskutek tego przekroje stalowe uległy mocnemu osłabieniu przez to powstało dużo wybrzuszeń i rozwarstwień listew maskujących. Wiele detali zostało uszkodzonych, powykrzywianych, a nawet wyłamanych. Poważnym uszkodzeniem uległa bogata ornamentyka roślinna, ornament cęgowo-wstęgowy zwłaszcza w dolnej kwaterze bramy. Oprócz uszkodzeń i braków drobnych detali, spora część kampanuli, motywu liści i kwiatów w ogóle nie istnieje. Brak klamek i szyldu na północno-

zachodnim skrzydle bramy oraz południowo- zachodnim, a częściowo na południowo - wschodnim. W podobnym stanie są kraty między filarem ośmiobocznym a murkiem, skorodowane i osłabione z ubytkami motywu roślinnego -kampanulami.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Elementy piaskowcowe

1. Wstępne oczyszczenie powierzchni piaskowca z luźnych zanieczyszczeń, mycie szczotkami i wodą pod niewielkim ciśnieniem .
2. Usunięcie mechaniczne porostów biologicznych z powierzchni piaskowca.
3. Zwalczenie chemiczne skażeń biologicznych zawartych w podłożu poprzez impregnację środkami biobójczymi np. firmy Remmers Grünbelag Entferner .
4. Czyszczenie powierzchni kamienia przy pomocy rozpuszczalników organicznych (toluen, octan etylu) zabrudzeń o charakterze organicznym (np. substancje smoliste).
5. Przeprowadzenie zabiegu dezynfekcji roztworem Sterinolu stęż.3 %, lub Lichenicydy stęż. 1 % metodą natrysku lub pędzlem.
6. Sprawdzenie poziomu zasolenia kamienia i ew. wykonanie zabiegu odsolenia metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska – okłady z waty/ pulpy celulozowej.
7. Przeprowadzenie zabiegu impregnacji osłabionych partii piaskowca z zastosowaniem np. preparatu KSE- 300 firmy Remmers .
8. Wykonanie iniekcji szczelin i spękań przy żywic epoksydowych o niskiej lepkości np. firmy Remmers Epoxy Injektionsharz 100.
9. Wykonanie rekonstrukcji ubytków w piaskowcu (zamontowanie brakującego putta złożonego w magazynie) małe ubytki zaprawami mineralnymi do uzupełniania kamienia np. firmy Remmers Restauriermortel
Duże ubytki należy uzupełnić w technice kamieniarskiej poprzez wykonanie fleków z kamienia zbliżonym do oryginału w wyglądzie i fakturze.
10. Uzupełnienie spoin części piaskowcowych elementów. Użycie gotowej zaprawy renowacyjnej np. firmy Remmers.
11. Przeprowadzenie hydrofobizacji ograniczającej wnikanie wody w porowate podłoże poprzez wykonanie impregnacji preparatem siloksanowym np. Funcosil SNL.
11. Wykonanie scalenia kolorystycznego obiektu przy użyciu systemu farb laserunkowych np. firmy Remmers Historic Lazur.
12. Wykonanie zabezpieczenia anty-graffiti preparatem np. firmy Remmers Graffiti Schutz.

13. Wykonanie dokumentacji opisowo – fotograficznej z przeprowadzonych prac konserwatorskich.

Elementy metalowe

1. Demontaż skrzydeł bramy dla właściwego przeprowadzenia zabiegów renowacyjnych wraz z częściami zwieńczenia złożonego w pomieszczeniach gospodarczych zamku. Demontaż należy przeprowadzić ostrożnie nie uszkadzając elementów piaskowca.

2. Oczyszczenie wstępne bramy, zawiasów i zamka z produktów korozji luźno związanych z powierzchnią metalu. Zastosowanie metod mechanicznych.

3. Wypiaszkowanie(kontrolowane) powierzchni metalu.

4. Doczyszczanie powierzchni metalu okładami z kwasu orto-fosforowego.

5. Naniesienie roztworu taniny w celu stabilizacji procesów korozji.

6. Wykonanie uzupełnień i rekonstrukcji brakujących elementów bramy ; dolnej i górnej kwatery oraz Rekonstrukcja tych elementów ściśle według zachowanych pierwotnych motywów.

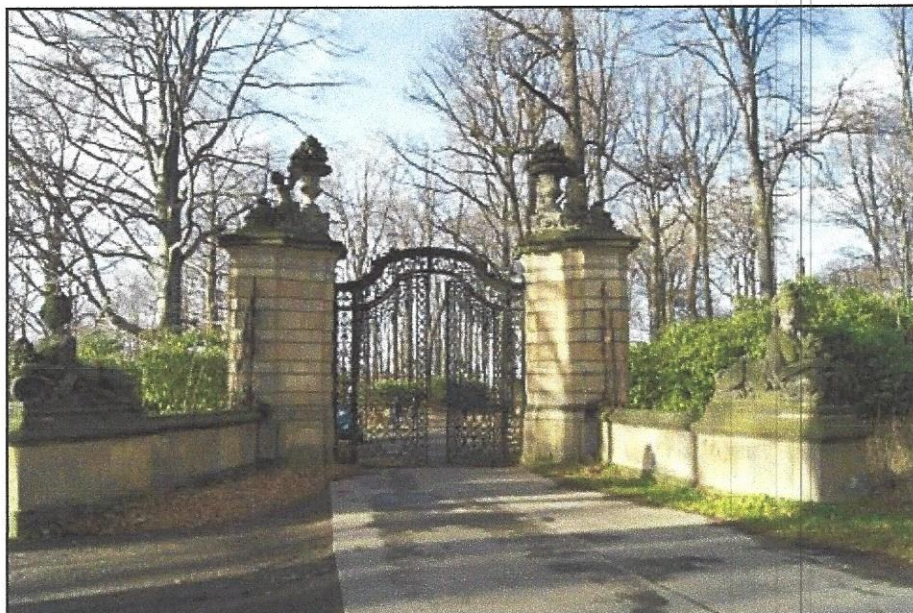
7. Pomalowanie bramy.

Zastosowanie np. dwuwarstwowego barwionego lakieru DuPont z matową warstwą wierzchnią. Kolor ustalony zostanie podczas przeprowadzania prac renowacyjnych po uzgodnieniu z Dolnośląskim Urzędem Konserwatorskim delegatura w Wałbrzychu.

8. Montaż bramy ze zwieńczeniem.

9. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przeprowadzonych zabiegów renowacyjnych.

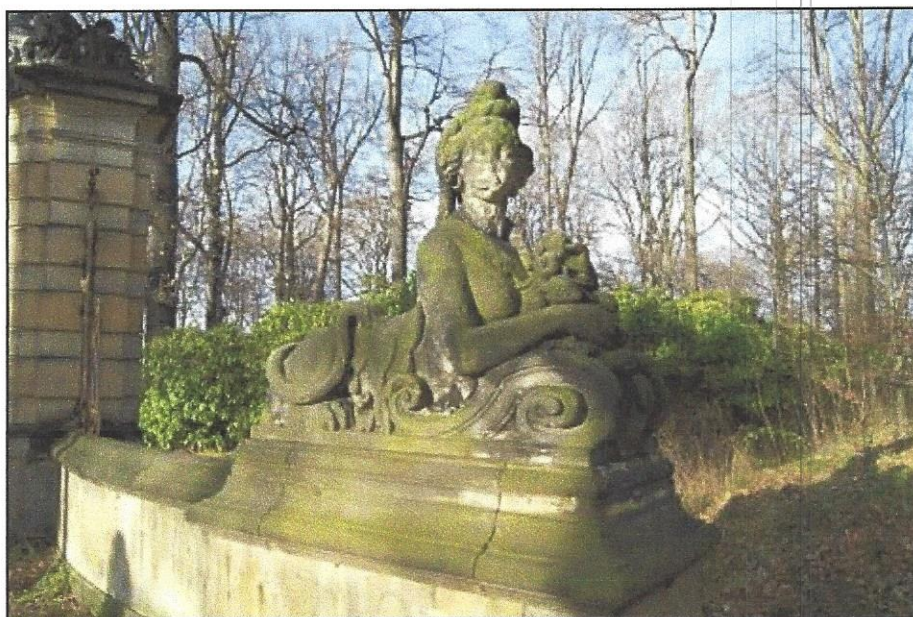
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.

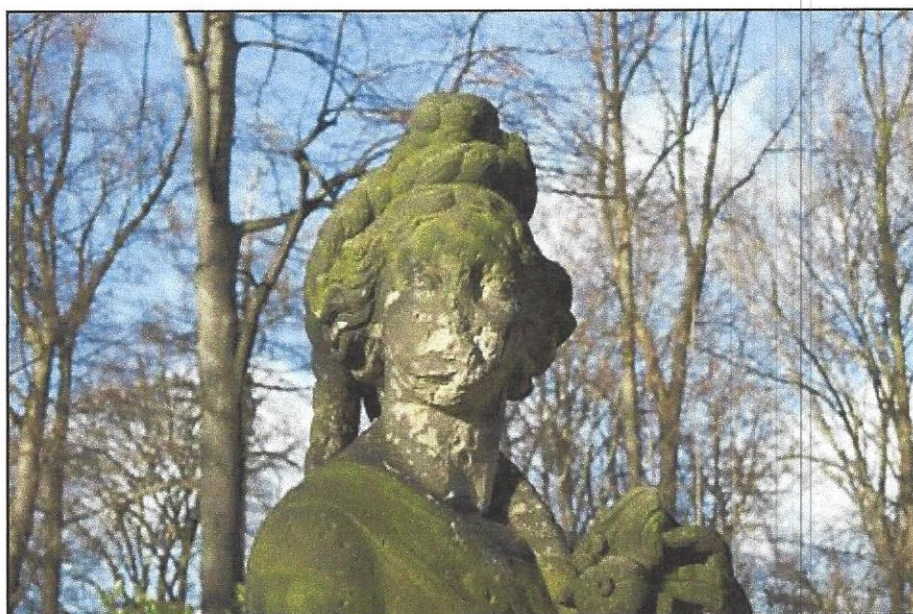
Fot.1 Stan przed konserwacją. Ujęcie całości bramy. Widoczny stan zachowania elementów.

Fot.2. Stan przed konserwacją. Ujęcie murku poł.-wsch.

Fot.3 Stan zachowania postumentu z rzeźbą Hybrydą. Widoczne zniszczenia.

Fot.4 Stan zachowania rzeźby. Widoczne ubytki i zniszczenia.

Fot.5 Stan zachowania rzeźby Putta z brakującą prawą stopą.

Fot.6 Stan przed konserwacją. Putto z brakującym tułowiem i lewą stopą.

Fot.7 Stan przed konserwacją. Widoczne zniszczenia rzeźby.

Fot.8 Stan zachowania rzeźby na zachodnim cokole.

Fot.9 Stan uszkodzeń. Ujęcie filara ośmiobocznego zachodniego.

Fot.10 Stan przed konserwacją. Filar zachodni od strony południowej.

Fot.11 Brama z filarami od strony północnej. Stan przed konserwacją.

Fot.12 Stan przed konserwacją. Widoczne uszkodzenia metalowej listwy obramienia.

Fot.13 Stan zachowania dolnej kwatery skrzydła zachodniego.

Fot.14 Widoczny brak elementów dekoracyjnych kwatery dolnej zachodniej.

Fot.15 Zwieńczenie bramy.

Fot.16. Elementy bramy. Widoczne zniszczenia.